
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

AZ INDÍTÁS SZOLGÁLATÁBAN

B. Szabó György két becskerekai megnyilatkozásáról

N É M E T H F E R E N C

Kissé hálátlan feladat B. Szabó György publicisztikájának egészéről beszélni, mert igen sokrétű és terjedelmes, s mert csak behatóbb tanulmányozás után lehetne érdemlegesen méltatni – akkor sem mindössze néhány oldalon! Hiszen rendre számba kellene venni irodalomelméleti és irodalomtörténeti tanulmányait, jegyzeteit, pedagógiai meg képzőművészeti tárgyú írásait, könyveit, fordításköteteit, de naplójegyzeteit is. Éppen ezért publicisztikájának általános, átfogó elemzése helyett ezúttal két konkrét megnyilatkozásáról szólunk. Mindkettő Nagybecskerekhez kapcsolódik. Az első szerzőnk *Élmény, szerep, hivatás* című, önéletrajzi vonatkozású írása, amelyet 1944. február 17-én olvasott fel Nagybecskereken, a városi színházban megtartott irodalmi esten, s amely a *Kalangya* 1944. évi 6. számában jelent meg. A második voltaképpen egy tanulmány *A délvidéki magyar képzőművészetről*, amelyet a B. Szabó György-bibliográfia nem ismer, s amely 1944 február–márciusában jelent meg folytatásban a becskerekai *Torontálban*. (Ez szövegében csaknem teljesen azonos az egy évvel korábban, 1943-ban a budapesti *Szépművészet* című folyóiratban megjelentetett B. Szabó-tanulmánnyal, tehát voltaképpen annak másodközlése.) E két írást azért érdemes közelebbről is szemügyre venni, mert a háttérelmezésből többek között kiderül, mi is történt bánáti irodalmi berkekben 1943 márciusa (B. Szabó György Pestről való hazatérése) és 1944 márciusa között, s hogy ebben szerzőnk milyen szerepet vállalt.

A megszállás alatti évek becskerekai irodalmi eseményei ez idáig, tudomásunk szerint, nem képezték behatóbb tanulmányozás tárgyát, sőt eddig nem is volt ildomos beszélni róluk. Most azonban, akár röviden is, ismertetni kell főbb vonulatait, hiszen 1943 tavaszán a Pestről hazatérő B. Szabó György már komoly irodalmi kezdeményezések közepette találta magát Nagybecskereken,

amelynek fő irányítója dr. Brájjer Lajos volt, a bánáti magyar hírlapíró-egyesület elnöke (halála után meg Kristály István), törzsgárdáját pedig Dániel György László, Tamás Géza, Kernné Végh Vilma, Kristály István, Korom Tibor stb. alkotta, akik a Bánáti Magyar Közművelődési Szövetség írói alosztályában letek otthonra. Ehhez a tömörüléshez csatlakozott B. Szabó György is. Miről is volt tulajdonképpen szó? Dr. Brájjer Lajos azzal a szándékkal, hogy mozgósítsa s kizökkentse a tespedtségből és semmittevésből a bánáti magyar írókat, még 1942. december 20-án *Van-e bánáti magyar irodalom* címmel polemikus cikket közölt a *Torontálban*, amelyben többek között kifejtette a bánáti magyar írók feladatait. Dr. Brájjer többek között Zilahy Lajos szavai nyomán hirdette: „Az író feladata az indítás.” A továbbiakban arról számolt be, hogy az idő tájt „Dániel Gy. László és Tamás Géza . . . végül már egy bánáti magyar irodalmi társaság megalakításának szükségét és lehetőségét” fejtette. Brájjer a maga részéről egy bánáti magyar irodalmi folyóirat beindításának ötletével rukkolt ki, amelynek Bánáti Magyar Írás lett volna a neve. Ehhez kért erkölcsi és anyagi támogatást a bánáti íróktól/olvasóktól, hangsúlyozva, hogy ha sikerül „megtalálni a szükséges meleg lendületet és a nélkülözhetetlen áldozatkészséget, mely nélkül semmiféle komoly elgondolás meg nem valósítható, (. . .) akkor rövidesen megindulhat a Bánáti Magyar Írás, s tollforgatóink megtalálják azt a helyet, ahol bemutatathatják áldozatukat a szépirodalom és költészet oltárán, kutathatják a bánáti élet és irodalom szoros kapcsolatait, regényeket és novellákat írhatnak a bánáti élet köréből, foglalkozhatnak a mi vidékünk népszokásaival, összegyűjthetik egyházi- és népdalainkat . . .”

Az elképzelés, jóllehet támogatásra méltó volt, ám mostoha időben nemigen lehetett megvalósítani. Egyrészt az anyagiakon múlhatott a kudarcc, másrészt azon, hogy 1943 novemberében elhunyt dr. Brájjer Lajos, talán az egyedüli, aki ezt a folyóiratot beindíthatta volna, lévén, hogy nemcsak író és hírlapíró, hanem nyomdatulajdonos is volt. Brájjer halála után a bánáti írók el is álltak ettől. Ám az írók, értelmiségiek mozgósításának szüksége továbbra is napirenden volt. A jelmondat már adott volt: „Az író feladata az indítás.” Ez alatt pedig minden bizonnyal az értelmiségiek kezdeményezését, nagyobb angazsáltóságát érthették. Amikor végül is a konkrét teendők megbeszélése érdekében 1944. január 8-án a bánáti írók Nagybecskerekén értekezletet tartottak, az összejövetelen B. Szabó György is megjelent, de nemcsak pusztá szemlézőként, hanem résztvevőként. Az összejövetelt, amelyen a bánáti írók mellett Jeszzenszky Ferenc, a BMKSZ elnöke is jelen volt, Kristály István nyitotta meg, őt követően pedig – a *Torontál* korabeli tudósítója szerint – szerzőnk kért szót: „Kristály István után B. Szabó György tette meg előterjesztését, amelyben rávilágított a szórványmagyar-ság-kutatás aktuális voltára és a szórványmagyar-

ság támogatását szorgalmazta. Szabó György felszólalásához többen hozzá is szóltak.” Ezen az írói összejevetelen elhatározták, hogy Nagybecskerekén csakhamar egy bemutatkozó estet fognak szervezni, s hogy 1944 tavaszán, „művészi hét” keretében bemutatják majd „Bánát összes szellemi kincseit”. A *Torontál* újságírójának értékelése szerint ez az értekezlet „igen biztató képet adott a bánáti magyarság fejlődésnek indult szellemi életének további lendületes emelkedéséről”. Ezekben a mozgalmakban, ne feledjük, ott volt B. Szabó György is.

E megbeszélés nyomán már 1944. február 10-én a *Torontál* írói estet harangozott be, amelyen „ünnepi műsor keretén belül tesznek (majd) bizonyosságot íróink, hogy bánáti magyar irodalom igenis van”. A beharangozóban olvassuk, hogy „az irodalmi esten Csuka Zoltán és Fekete Lajos a két nagynevű költő verseiből fognak előadni. Végh Vilma, Kristály István, Dániel György László, B. Szabó György, Korom Tibor prózai írásokkal szerepelnek. Bánd Anna verseket szaval, és Láng Imre kompozícióit énekl. Ambrus Géza magyar nótáit énekl. Falvai Mihály, Láng Imre és Vitkay Gyula szerzeményeit adja elő”. Néhány nappal később Kernné Végh Vilma írta, hogy a készülő írói est „nem a babérszerzés, hanem a komoly munka megnyilatkozása akar lenni. Kiállásunkra azért van szükség, hogy lássák – vagyunk”.

Végül 1944. február 17-én este 7 órakor a zsúfolásig megtelt városi színházban került sor az írók bemutatkozására. Ezen lépett fel alkalmi írásával B. Szabó György is. A *Torontál* az eseményről úgy tudósított, mint hosszú idő után az első magyar bánáti írói estről, az írókról pedig mint a BMKSZ írói alosztályának tagjairól. Szerzőnk fellépéséről a *Torontál*ban ezt olvassuk: „Élmény, szerep, hivatás. B. Szabó György írása az író komoly lelkének erős visszhangja. Stílusának tömörsége, kifejezőkészsége választékos témájának hű köntöse volt.” Ezt az írását közölte le azután a *Kalangyában*. Ebben igen sokat vallott önmagáról, becskereki indíttatásáról, a csökligeti tenispályáról, de művészetfelfogásáról meg publicisztikájáról is. Idézzünk hát belőle egy ideillő részletet:

„Úgy voltam az írással, mint a szerelemmel. Messziről figyeltem jó ideig, és csak titokban írtam. Tudtam, hogy az írásra is meg kell érni éppen úgy mint a szerelemre, és senkit sem vetek meg úgy, mint a nagyképű dilettánst, aki a nyomdafesték kedvéért ír és élethivatásának tartja, hogy az újságok és folyóiratok hasábjait ellássa vérszegény agyszüleményeivel. Minden igyekezete ebben merül ki, és így ideje sem marad egy belső fejlődésre és érésre. (. . .) Szerepem a kritikusé volt. Amikor eddig érkeztem, már volt mondanivalóm, voltak meglátásaim és voltak igényeim önmagammal szemben. Írásaim mindig bizonyos mondanivaló alapján készültek, és írás közben ritkán kalandoztam el.

A kritikaírás fegyelmet, szigorú, világos szerkezetet kíván. A művészet a kritikához vezetett – a kritika a közönséghez.

Vagy továbbmegyek – a néphez és a tájhoz.

A művészet ügye nálunk, néhány művész, néhány író, egy-két gyűjtő és műélvező magánügye. (. . .)

A művészet és a kritikus szerepe a mi tájunkon kettős: nevelni és öntudatosítani. Ez a kettős feladat, ha bizonyos követelményeket is támaszt az alkotóval szemben, megóvjá őt a felelőtlen kilengésektől.

Az alkotóművész már szükségszerűen merül el a táj és a nép problémáinak vizsgálatában. Innen meríti témáit, ennek a tájnak és népek életét figyelve művészetében sommásan és hiánytalanul csillannak fel mindazok a jelenségek, melyeket figyelő szeme észrevett, mely benne élménnyé vált, és melyeket kifejezni: művészi, emberi és magyar hivatása.

Már nem a pillanatnak alkot, már nem a szavak pusztá játéka érdekli. A táj és a nép szólal meg benne, és hangja a magyar lélek szava, egy magyar közösségé.

A közösség igazait magáévá teszi, önmagáénak érzi és szava embereket, sorsokat és tájakat formálhat. Most már nem alkudhat meg sorsával: vállalni kell a harcot, a megpróbáltatásokat, ha élete árán is.”

Még az említett irodalmi est előtt, 1944. február 9-én kezdte el közölni Kristály István (a BMKSZ írói szakosztályának elnöke, s a *Torontól* irodalmi rovatának vezetője) B. Szabó György négyrészes tanulmányát *A délvidéki magyar képzőművészetről*. A rovatvezető előjáróban szükségesnek találta megjegyezni: „Becskereki Szabó György tanulmánya az első szakszerű, tehát valóban alkotó jellegű megnyilatkozás rovatunkban.” Ebben a tanulmányban szerzőnk komoly helyzetképeket adott a vajdasági képzőművészet múltjáról, jelenéről. Ebben többek között felidézte az 1911-ben Becskereken megrendezett Kultúrhét eseményeit, de a becskereki művésztelep munkáját is 1931-ben. Ez utóbbiról írta: „A becskereki művésztelep 1931. augusztus 10-én nyílt meg. Várkonyi József házában nyolc délvidéki magyar festőművész adott egymásnak találkozót. A művésztelep kérdéseit beszélték meg, hogy másnap elkezdődjék a komoly, alkotó munka. A művésztelep rendes tagjai voltak Bicskei Péter, Csincsák-Csuthy Elemér, Husvéth Lajos, Oláh Sándor, Schneider Péter, Szemnyei Ferenc, vásonkeői Várkonyi József festők és Bodnár Imre keramikus. (. . .) A művésztelep munkája októberig tartott és december közepén, Nagybecskereken, a Rózsa Szálló nagytermében megrendezte első kiállítását, amely élénk visszhangot keltett a szerb sajtó körében is. (. . .) A kiállítás nem hozott a kiállító művészek számára nagyobb anyagi sikert, és az első művésztelep inkább erkölcsi jelentőségű. Nem eredményezett külön stílust, amit az idő rövidségével és a művészek hagyománytisztelésével magyarázhatunk. (. . .) De

ha nem is hozott újat és rendkívülit, felkeltette a közönségben az érdeklődést a művész iránt, és 1931-től fogva több ilyen kollektív megmozdulás történt.”

A továbbiakban B. Szabó György méltatta a legjelentősebb festőket, Hangya Andrástól Ács Józsefíg, Oláh Sándortól Balázs G. Árpádig, leszögezve, hogy „a délvidéki képzőművészetnek vannak értékes művészegyéniségei, akiket komoly, egyetemes művészeti problémák foglalkoztatnak”.

Amíg B. Szabó György publicisztikája 1945 előtt szórványos, 1945 után mindinkább kilombosodó, műfajilag is sokrétű, mondanivalójában pedig értékes. Olyan szellemi érték, amelyet érdemes is, kell is tanulmányozni, akárcsak egészében véve életművét is.